

---

mANDUkyopaniShat dIpiKakhyavyAkhyAsahitA

ಮಾಂಡೂಕೋಪನಿಷತ್ ದೀಪಿಕಾಖ್ಯಾಯಿಕ್ಯಾಖ್ಯಾಸಹಿತಾ

Document Information

Text title : mANDUkyopaniShaddIpiKa

File name : mANDUkyashankarAnandi.itx

Category : major_works, svvara, upanishhat

Location : doc_z_misc_major_works

Author : shaNkarAnandabhagavat

Transliterated by : Br. Pranipata Chaitanya pranipatachaitanya [at] yahoo.co.in

Proofread by : Sunderh Hattangadi

Latest update : November 19, 2011

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 24, 2024

sanskritdocuments.org

ಮಾಂಡೂಕ್ಯೋಪನಿಷತ್ ದೀಪಿಕಾಖ್ಯಾಯ್ಯಾಖ್ಯಾಸಹಿತಾ

ಹರಿಃ ಓಂ .

ಅಥ ಮಾಂಡೂಕ್ಯೋಪನಿಷತ್ .

ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದಭಗವತ್ಕೃತದೀಪಿಕಾಖ್ಯಾಯ್ಯಾಖ್ಯಾಸಹಿತಾ .

ಹರಿಃ ಓಂ . ಓಂಇತ್ಯೇತದಕ್ಷರಮಿದಂ ಸರ್ವಂ ತಸ್ಯೋಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಭೂತಂ
ಭವದ್ಭವಿಷ್ಯದಿತಿ ಸರ್ವಮೋಂಕಾರ ಏವ . ಯಚ್ಚಾನ್ಯತ್ರಿಕಾಲಾತೀತಂ
ತದಪ್ಯೋಂಕಾರ ಏವ .. 1..

ಮಾಂಡೂಕ್ಯೋಪನಿಷದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾಂ ಕರಿಷ್ಯೇ ಪದಚಾರಿಣೀಂ .

ಓಂಮಾತ್ಯಾಭೇದಸಂಬೋಧಾದಾನಂದಾತ್ಪ್ರಕಾಶಿನೀಂ .. 1..

ನಾಮನಾಮಿನೋಲೋಕೇ ಭೇದಸ್ಯಾಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾದ್ಭೂತಶ್ಚೋಂಕಾರಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮವಿವರ್ತತ್ವಾದ್ವಿವರ್ತಾನಾಂ ಚ ವಿವರ್ತಾಧಿಷ್ಠಾನೇನ ಭೇದಶೂನ್ಯತ್ವಾದತ
ಓಂಕಾರಂ ಬ್ರಹ್ಮನಾಮಧೇಯಂ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟ್ಯಾಽಽಹಂ .. ಓಂ .. ಅವತಿ
ಬ್ರಹ್ಮಬುದ್ಧ್ಯಾ ದೃಷ್ಟೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಿತ್ಯೋಂ .. ಇತಿ, ಓಂಂಕಾರಾನುಕರಣಾರ್ಥಃ ..
ಏತತ್ .. ಉಕ್ತಮೋಂಕಾರರೂಪಂ ಜಗತ್ಪ್ರಣಸ್ಯ ಶಂಕುಸ್ಥಾನೀಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ
ತಾದಾತ್ಮ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಚ .. ಅಕ್ಷರಂ ,
ವರ್ಣಾತ್ಮಕಂ .. ಇದಂ ವಿವಿಧಪ್ರತ್ಯಯಗಮ್ಯಂ ಚೇತನಾಚೇತನಾತ್ಮಕಂ ಜಗತ್
ಸರ್ವಂ ನಿಖಿಲಂ ತಸ್ಯ ಸರ್ವಾತ್ಮಕಸ್ಯೋಂಕಾರಸ್ಯೋಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮುಪ
ಸಾಮೀಪ್ಯೇನ

ವಿಸ್ತಷ್ಟಮಾಸಮಂತಾತ್ಮಧನಮುಕ್ತಾರ್ಥವಿವರಣಮಿತ್ಯರ್ಥಃ .. ಭೂತಮತೀತಂ
ಭವದ್ವರ್ತಮಾನಂ ಭವಿಷ್ಯದನಾಗತಮಿತ್ಯನೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಸರ್ವಂ

ನಿಖಿಲಮೋಂಕಾರ ಏವ ಪ್ರಣವ ಏವ, ನ ತ್ವನ್ಯತ್ .. ಯಚ್ಚ ಯದಪಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ
ಸದಸದಾತ್ಮಕಮನ್ಯದುಕ್ತಾದ್ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಂ ತ್ರಿಕಾಲಾತೀತಮುಕ್ತಕಾಲತ್ರಯಾಸಂಸೃಷ್ಟಂ
ತದಪ್ಯುಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನರವಿಷಾಣಾದಿಕಮಪಿ . ಅಪಿಶಬ್ದಃ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಮುಚ್ಚಯಮಾಹ

ಓಂಂಕಾರ ಏವ .. ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ .. 1..

ಸರ್ವಂ ಹ್ಯೇತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾಯಮಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೋಽಯಮಾತ್ಮಾ ಚತುಷ್ಪಾತ್ .. 2..
ಜಾಗರಿತಸ್ಥಾನೋ ಬಹಿಷ್ಪಜ್ಞಃ ಸಪ್ತಾಂಗ
ಏಕೋನವಿಂಶತಿಮುಖಃ ಸ್ಥೂಲಭುಕ್ವೈಶ್ವಾನರಃ ಪ್ರಥಮಃ ಪಾದಃ .. 3..

ಓಂಕಾರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಾಮಧೇಯತ್ವಾದಿಸಂವ್ಯಾಪ್ತಿರಿತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯೇಣಾ
ಆಹ .. ಸರ್ವಂ ನಿಖಿಲಂ ಹಿ ನಿಶ್ಚಿತಮೇತತ್ಪಪಂಚಜಾತಂ ಬ್ರಹ್ಮ
ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಾದಿಲಕ್ಷಣಂ ಬೃಹತ್ . ಜಡಸೈವ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮತ್ವಮುಕ್ತಂ,
ನ ಚೇತನಸ್ಯೇತಿಶಂಕಾನಿರಾಕರಣಾರ್ಥಮಾಹ .. ಅಯಮನುಭೂಯಮಾನ
ಆತ್ಮಾಸತ್ಯತ್ಯಯಾಲಂಬನಶ್ಚೇತನಸ್ವಂಪದಾರ್ಥಃ . ಬ್ರಹ್ಮೋಕ್ತಂ ತತ್ಪದಾರ್ಥಃ .
ಸ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಮಂತರೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತೋಽಯಮಾತ್ಮಾ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ . ಚತುಷ್ಪಾಚ್ಚತ್ವಾರಃ ಪಾದಾ ಯಸ್ಯ ಸ ಚತುಷ್ಪಾತ್ .. 2..
ಗೌರಿವ ಕಿಂ ಚತುಷ್ಪಾದಿತ್ಯಾಶಂಕ್ಯ ನೇತ್ಯಾಹ .. ಜಾಗರಿತಸ್ಥಾನೋ ಜಾಗರಿತಂ
ಸ್ಥಾನಂ ಯಸ್ಯ ಸಃ ಜಾಗರಿತಸ್ಥಾನಃ . ಬಹಿಃಪ್ರಜ್ಞೋ ಬಹಿರೂಪಾದೌ
ಚಕ್ಷುರಾದಿಗ್ರಾಹ್ಯೇ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಯಸ್ಯ ಸ ಬಹಿಃಪ್ರಜ್ಞಃ ..ಸಪ್ತಾಂಗಃ
ಸಪ್ತಸಂಖ್ಯಾಕಾನಿ ದ್ಯುಸೂರ್ಯವಾಯ್ವಾಕಾಶರಯಿಪೃಥಿವ್ಯಾಹವನೀಯಾಖ್ಯಾನಿ
ಮೂರ್ಧಚಕ್ಷುಃಪ್ರಾಣಶರೀರಾಂತರ್ಭಾಗಮೂತ್ರಾಶಯಪಾದಾಸ್ಯಾನ್ಯಂಗಾನಿ
ಯಸ್ಯ ಸ ಸಪ್ತಾಂಗಃ .. ಏಕೋನವಿಂಶತಿಮುಖಃ,
ಪಂಚಜ್ಞಾನಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಪ್ರಾಣಾಂತಃಕರಣಚತುಷ್ಟಯರೂಪಾಣಿ
ಮುಖಾನ್ಯೇಕೋನವಿಂಶತಿಸಂಖ್ಯಾಕಾನಿ ಯಸ್ಯ ಸ ಏಕೋನವಿಂಶತಿಮುಖಃ ..
ಸ್ಥೂಲಭುಕ್, ಸ್ಥೂಲಂ ರೂಪಾದಿಕಂ ಭುಂಕ್ತ ಇತಿ ಸ್ಥೂಲಭುಕ್ ..
ವೈಶ್ವಾನರೋ ವಿಶ್ವೇಷಾಮಯಂ ನರೋ ವಿಶ್ವೇ ವಾ ನರಾ ಯಸ್ಯ ವಿಶ್ವಶ್ವಾನೌ
ನರಶ್ಚೇತಿ ವಾ ವಿಶ್ವಾನರಃ, ಸ ಏವ ವೈಶ್ವಾನರಃ . ಅಥವಾ ವಿಶ್ವೇಷಾಂ
ನರಶಬ್ದವಾಚ್ಯಾನಾಂ ಚತುರ್ವಿಧಾನಾಂ ಸ್ಥೂಲಾನಾಂ ದೇಹಾನಾಮಧಿಷ್ಠಾತಾಽಯಂ
ವೈಶ್ವಾನರಃ ಪ್ರಥಮಃ ಪಾದಃ . ಆತ್ಮನೋಽಯಂ ಸರ್ವೈಃ ಸುಕರಾವಗಮತ್ಪಾತ್
ಪ್ರಥಮೋಽಶಃ .. 3..

ಸ್ವಪ್ನಸ್ಥಾನೋಽಂತಃಪ್ರಜ್ಞಃ ಸಪ್ತಾಂಗ ಏಕೋನವಿಂಶತಿಮುಖಃ
ಪ್ರವಿವಿಕ್ತಭುಕ್ ತೈಜಸೋ ದ್ವಿತೀಯಃ ಪಾದಃ .. 4..
ಯತ್ರ ಸುಪ್ತೋ ನ ಕಂಚನ ಕಾಮಂ ಕಾಮಯತೇ ನ ಕಂಚನ
ಸ್ವಪ್ನಂ ಪಶ್ಯತಿ ತತ್ಸುಷುಪ್ತಂ . ಸುಷುಪ್ತಸ್ಥಾನ ಏಕೀಭೂತಃ
ಪ್ರಜ್ಞಾನಘನ ಏವಽನಂದಮಯೋ ಹ್ಯಾನಂದಭುಕ್ ಚೇತೋಮುಖಃ

ಪ್ರಾಜ್ಞಸ್ತತೀಯಃ ಪಾದಃ .. 5..

ಇದಾನೀಂ ದ್ವಿತೀಯಂ ಪಾದಮಾಹ .. ಸ್ವಪ್ನಸ್ಥಾನಃ ಸ್ವಪ್ನಂ ಜಾಗರಿತವಾಸನಾಜನ್ಯಂ
ಸ್ಥಾನಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಸ್ವಪ್ನಸ್ಥಾನಃ .. ಅಂತಃಪ್ರಜ್ಞೋಽನ್ತರ್ಮಾನಸವಾಸನಾವಿಲಾಸೇ
ಪ್ರಜ್ಞಾ ಬುದ್ಧಿಯಸ್ಯ ಸೋಽನ್ತಃಪ್ರಜ್ಞಃ .. ಸಪ್ತಾಂಗ ಏಕೋನವಿಂಶತಿಮುಖಃ ..
ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ . ಪ್ರವಿವಿಕ್ತಭುಕ್ಪ್ರವಿವಿಕ್ತಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಭುಂಕ್ತ ಇತಿ
ಪ್ರವಿವಿಕ್ತಭುಕ್ . ತ್ರೈಜಸಸ್ತೇಜೋಽನ್ತಃಕರಣಂ ಕರ್ತೃಕರಣಕಾರ್ಯಾದಿಭಾವೇನ
ಪರಿಣತಂ ತದೇವ ಸ್ಥೂಲಶರೀರಾದಿಹೀನಂ ಯಸ್ಯ ಸಃ ತ್ರೈಜಸಃ . ಅಂತಃಕರಣಸ್ಯ
ಸ್ವಾಮೀತ್ಯರ್ಥಃ . ಜಾಗರಿತಾನಂತರಭಾವಿತ್ವಾತ್ .. ದ್ವಿತೀಯಃ ಪಾದಃ .. ಸ್ವಪ್ನಂ .. 4..
ಇದಾನೀಂ ತೃತೀಯಂ ಪಾದಂ ವಕ್ತುಮಾಹ .. ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಸುಪ್ತ
ಉಪರತೇಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಮೋ, ನ ಕಂಚನ ಕಾಮಂ ಕಾಮಯತೇ ಕಮಪಿ
ಪುಣ್ಯಪಾಪಹೇತುಭೂತಂ ಪುತ್ರಕ್ಷೇತ್ರಾದಿಕಂ ನಾಭಿಲಷತಿ .. ನ
ಕಂಚನ ಸ್ವಪ್ನಂ ಪಶ್ಯತಿ ಕಮಪಿ ಶುಭಮಶುಭಂ ವಾಸನಾವಿಲಾಸಂ
ನಾವಲೋಕಯತಿ .. ತತ್ ಕಾಮಾಕಾಮನಸ್ವಪ್ನಾನವಲೋಕನರೂಪಂ ಸುಷುಪ್ತಂ
ಗಾಢನಿದ್ರಾಪ್ರಾಪ್ತಿಸ್ಥಾನಂ .. ಸುಷುಪ್ತಸ್ಥಾನಃ .. ಸುಷುಪ್ತಂ
ಸ್ವಯಂ ಶ್ರುತ್ಯಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ಸ್ಥಾನಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಸುಷುಪ್ತಸ್ಥಾನಃ .. ಏಕೀಭೂತಃ
ಸರ್ವಜಗದ್ವಿಜಭೂತಸ್ಯಾಽಽವರಣಾತ್ಕಸ್ಯಾಜ್ಞಾನಸ್ಯಾನುಪರಮಾ-ದನೇಕೋಽಪ್ಯಂತಃಕರಣ
ಗತಃ, ಪ್ರಜ್ಞಾನಘನ ಏವ ಪ್ರಜ್ಞಾನಮಾತ್ಮನೋ ರೂಪಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಭೇದರಹಿತಂ
ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶಂ ತಸ್ಯ ಘನಃ ಪಿಂಡ ಇವ ಸ ಏವ ನ ತ್ವಂತಃಕರಣಾದಿಬಾಹ್ಯಂ
ಚ . ನ ಚ ನಿರಾನಂದ ಇತ್ಯಾಹ ..
ಆನಂದಮಯೋ, ವಿಕ್ಷೇಪಾಣಾಮುಪರಮಾದಾವರಣಸ್ಯಾನುವೃತ್ತೇಶ್ಚ
ಸ್ವರೂಪಾನಂದಪ್ರಚುರೋ, ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ತಸ್ಮಾದಾನಂದಭುಗಾನಂದೋ
ವಿಕ್ಷೇಪಾಭಾವೋಪಲಕ್ಷಿತ ಆತ್ಮಾ ತಮೇವ
ಭುಂಕ್ತೇಽಜ್ಞಾವೃತ್ತಿಭಿರವಗಚ್ಛತೀತ್ಯಾನಂದಭುಕ್ .. ಚೇತೋಮುಖ,
ಚೇತ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪಬೋಧಃ ಸ ಏವಾಽಽವರಣಶಕ್ತಿಸಹಿತೋ ಮುಖಂ ಯಸ್ಯ
ಸ ಚೇತೋಮುಖಃ .. ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಟೇ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶ ಆನಂದಾತ್ಮನಿ
ಸಾಜ್ಞಾನೇ ಜ್ಞಪ್ತಿರಜ್ಞಾನಾವೃತ್ತಿರೂಪೋ ಬೋಧೋ ಯಸ್ಯ ಸ ಪ್ರಜ್ಞಃ ಪ್ರಜ್ಞ ಏವ
ಪ್ರಾಜ್ಞಃ .. ಉಕ್ತಾವಸ್ಥಾದ್ವಯಾಭಾವೇನಾಸವಗಮ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ . ತೃತೀಯಃ ಪಾದಃ .
ಸ್ವಪ್ನಂ .. 5..

ಏಷ ಸರ್ವೇಶ್ವರ ಏಷ ಸರ್ವಜ್ಞ ಏಷೋಽನ್ತರ್ಮಾಮೇಷ ಯೋನಿಃ ಸರ್ವಸ್ಯ
ಪ್ರಭವಾಪ್ಯಯೌ ಹಿ ಭೂತಾನಾಂ .. 6..

ನಾಂತಃಪ್ರಜ್ಞಂ ನ ಬಹಿಷ್ಪ್ರಜ್ಞಂ ನೋಭಯತಃಪ್ರಜ್ಞಂ ನ

ಪ್ರಜ್ಞಾನಘನಂ ನ ಪ್ರಜ್ಞಂ ನಾಪ್ರಜ್ಞಂ .

ಅದೃಷ್ಟಮವ್ಯವಹಾರ್ಯಮಗ್ರಾಹ್ಯಮಲಕ್ಷಣಮಚಿಂತ್ಯಮವ್ಯಪದೇಶ್ಯಮೇಕಾತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯಸಾ

ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಂ ಶಾಂತಂ ಶಿವಮದ್ವೈತಂ ಚತುರ್ಥಂ ಮನ್ಯಂತೇ ಸ

ಆತ್ಮಾ ಸ ವಿಜ್ಞೇಯಃ .. 7..

ಸೋಽಯಮಾತ್ಮಾಽದ್ಯಕ್ಷರಮೋಂಕಾರೋಽಧಿಮಾತ್ರಂ ಪಾದಾ ಮಾತ್ರಾ

ಮಾತ್ರಾಶ್ಚ ಪಾದಾ ಅಕಾರ ಉಕಾರೋ ಮಕಾರ ಇತಿ .. 8..

ಇದಾನೀಂ ಪ್ರಾಜ್ಞಂ ಪ್ರಸ್ತೌತಿ ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವಾತ್ಸ್ಯ .. ಏಷ ಉಕ್ತಃ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ

ಸರ್ವೇಶ್ವರಃ ಸರ್ವನಿಯಾತ್ಮಕಃ .. ಏಷ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಸರ್ವಜ್ಞಃ ಸರ್ವಶ್ಚಾಸ್ತೌ

ಜ್ಞಶ್ಚೇತಿ ಸರ್ವಕಾರ್ಯಾತ್ಕೃತ್ವಾದಜ್ಞಾನಸ್ಯ ವಾ ಜಾನಾತೀತಿ ಸರ್ವಜ್ಞಃ ..

ಏಷ ಪ್ರಾಜ್ಞೋಽಂತರ್ಯಾಮೀ ಅಂತರ್ಯಮಯಿತಾ ಏಷ ಪ್ರಾಜ್ಞೋ, ಯೋನಿಃ
ಕಾರಣಂ,

ಸರ್ವಸ್ಯ ನಿಖಿಲಸ್ಯ ಚೇತನಾಚೇತನಾತ್ಮಕಸ್ಯ ಜಗತಃ .. ಯೋನಿತ್ವೇ ಹೇತುಮಾಹ

..ಪ್ರಭವಾಪ್ಯಯಾವುತ್ಪತ್ತಿವಿನಾಶೌ ಹಿ ಯಸ್ಮಾದ್ಭೂತಾನಾಂ ಚೇತನಾಚೇತನರೂಪಾಣಾಮಿತು

ಭವತ ಇತಿ ಶೇಷಃ .. 6..

ಇದಾನೀಂ ತುರೀಯಂ ಪಾದಮಾಹ .. ನಾಂತಃಪ್ರಜ್ಞಂ, ನ

ಮಾನಸವಾಸನಾವಿಲಾಸದರ್ಶನಲಾಲಸಂ, ನ ಬಹಿಃಪ್ರಜ್ಞಂ

ನೇಂದ್ರಿಯೈರ್ವಿಷಯಾವಲೋಕನಪರಂ, ನೋಭಯತಃಪ್ರಜ್ಞಂ

ಜಾಗರಣಸ್ವಪ್ನಾಂತರಾಲಾವಸ್ಥಾವಬೋಧಶೂನ್ಯಂ, ನ ಪ್ರಜ್ಞಾನಘನಂ ನ

ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರಬೋಧಂ, ನ ಪ್ರಜ್ಞಂ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಬೋಧಶೂನ್ಯಂ, ನಾಪ್ರಜ್ಞಂ ನ

ಬೋಧಾಭಾವರೂಪಂ .. ಅದೃಷ್ಟಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಪ್ರಮಾಣೈರನವಲೋಕಿತಂ ..

ಅವ್ಯವಹಾರ್ಯಂ ವಚನಾದಾನಾದಿವ್ಯವಹಾರಗಂಧರಹಿತಂ .. ಅಗ್ರಾಹ್ಯಂ

ಸರ್ವಪ್ರಕಾರಗ್ರಹಣಾಯೋಗ್ಯಂ .. ಅಲಕ್ಷಣಂ ಗಂಧವತ್ತ್ವಾದಿಬೋಧಶೂನ್ಯಂ ..

ಅಚಿಂತ್ಯಂ ಅಂತಃಕರಣವೃತ್ತವಿಷಯಭೂತಂ ..

ಅವ್ಯಪದೇಶ್ಯಂ ಪೃಥಿವೀತ್ಯಾದಿವ್ಯಪದೇಶವದ್ ವ್ಯಪದೇಶಾಯೋಗ್ಯಂ ..

ಏಕಾತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯಸಾರಂ ಸರ್ವಾದ್ವೈತಪ್ರತ್ಯಯಃ ಸಾರಭೂತೋವಗತಿಹೇತುತ್ವೇನ

ಯಸ್ಮಿಂಸ್ತದೇಕಾತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯಸಾರಂ, ವಾಚ್ಯನನಾತೀತಮಪ್ಯಾತ್ಮಬೋಧೇನಾವಗಂತುಂ

ಶಕ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ .. ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಂ ಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ

ಕಾರ್ಯಕಾರಣಾತ್ಮಕಸ್ಯೋಪಶಮೋಽಭಾವೋ ಯಸ್ಮಿಂಸ್ತತ್ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಂ .

ಶಾಂತಂ

ಸ್ವಷ್ಟಂ .. ಶಿವಂ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶಮಾನಂದಾಽಽತ್ಮಸ್ವರೂಪತ್ವಾನ್ಮಂಗಲಂ ..

ಅದ್ವೈತಂ ಆನಂದಾತ್ಮವ್ಯತಿರಿಕ್ತಶೂನ್ಯಂ,

ಚತುರ್ಥಂ ತುರಿಯಂ ಪಾದಂ ಮನ್ಯಂತೇ ಸಂಖ್ಯಾಶೂನ್ಯಮಪಿ

ಪೂರ್ವಾಪೇಕ್ಷಯಾವಗಚ್ಛಂತಿ .. ಸ ವಸ್ತುತಸ್ತ್ವ ತುರಿಯರೂಪೋಽಪ್ಯವಿದ್ಯಯಾ

ಚತುಷ್ಟಾದಾತ್ಮಾಽನಂದಾತ್ಮಾಽಸ್ಮತ್ಪ್ರತ್ಯಯವ್ಯವಹಾರಯೋಗ್ಯಃ, ಸ

ತುರಿಯರೂಪೋಽಪಗತಸಮಸ್ತವಿಶೇಷೋ ವಿಜ್ಞೇಯೋ ವಿಶೇಷೇಣ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರ್ತವ್ಯಃ

.. 7..

ಇದಾನೀಮಾತ್ಮೋಂಕಾರಯೋರಭೇದಂ ಕಂಠತ ಆಹ . ಸೋಽಯಮಾತ್ಮಾ ..

ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ..

ಅಧ್ಯಕ್ಷರಂ ಅಕ್ಷರಾಣ್ಯಕಾರೋಕಾರಂ ಅಕಾರಾರ್ಥಮಾತ್ರಾಖ್ಯಾನಿ

ಸ್ವಪಾದಸಂಮಿತಾನ್ಯಧಿಕೃತ್ಯ ವರ್ತತ ಇತ್ಯಧ್ಯಕ್ಷರಂ ..

ಓಂಕಾರ ಓಂಕಾರಸ್ವರೂಪ ಓಂಕಾರಸ್ಯಾಽಽತ್ಮಸ್ವರೂಪತ್ವೇ ಸಾಮ್ಯಂ .. ಅಧಿಮಾತ್ರಂ

ಅಕಾರಾದ್ಯಾಶ್ಚತಸ್ರೋ ಮಾತ್ರಾ ವಿಶ್ವಾದಿಪಾದಸಮಸಂಖ್ಯಾಕಾ ಅಧಿಕೃತ್ಯ

ಅಧಿಮಾತ್ರಂ .

ಆತ್ಮೋಂಕಾರಯೋರಭೇದೇ ಕಾರಣಮಾಹ .. ಪಾದಾ ವಿಶ್ವತ್ವೈಜನಪ್ರಾಜ್ಞತುರಿಯಾಖ್ಯಾ,

ಮಾತ್ರಾ ಅಕಾರೋಕಾರಮಕಾರಾರ್ಥಮಾತ್ರಾಃ . ತಾದಾತ್ಮ್ಯಂ ದೃಢೀಕರ್ತುಮುಕ್ತಂ

ವಿಪರ್ಯಯೇಣ ನಿರ್ದಿಶತಿ .. ಮಾತ್ರಾಶ್ಚ ಪಾದಾಃ . ಚಕಾರ ಏವಕಾರಾರ್ಥಃ .

ನಾಯಂ ವಿಪರ್ಯಯನಿರ್ದೇಶಸ್ತ್ವ ಮಹಮಿತಿವದುಪಚಾರಾರ್ಥಃ,

ಕಿಂತು ಘಟಃ ಕಲಶಃ ಕಲಶೋ ಘಟ ಇತಿವನ್ನಿರೂಪಚರಿತಂ

ಮಾತ್ರಾಣಾಂ ಪಾದಾನಾಂ ಚ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಮಿತ್ಯೈವಕಾರಾರ್ಥಃ .

ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮನ್ಯತ್ . ಅರ್ಥಮಾತ್ರಾಯಾಸ್ತುರಿಯಪಾದರೂಪತ್ವಾತ್ಪುರಿಯಸ್ಯ ಚ

ಪೂರ್ವಪಾದತ್ರಯಾದತ್ಯಂತವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾದತೋಽರ್ಥಮಾತ್ರಾಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ

ಶೇಷಮಾತ್ರಾ

ಆಹ .. ಅಕಾರ ಉಕಾರೋ ಮಕಾರಃ .. ಸ್ಪಷ್ಟಂ .. ಇತಿ ಮಾತ್ರಾತ್ರಯನಿರ್ದೇಶಾರ್ಥಃ

.. 8..

ಜಾಗರಿತಸ್ಥಾನೋ ವೈಶ್ವಾನರೋಽಕಾರಃ ಪ್ರಥಮಾ

ಮಾತ್ರಾಽಽಪ್ತೇರಾದಿಮತ್ತ್ವಾದ್ವಾಽಽನೋತಿ ಹ ವೈ ಸರ್ವಾನ್

ಕಾಮಾನಾದಿಶ್ಚ ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ.. 9..

ಇದಾನೀಂ ವಿಭಾಗೇನ ಮಾತ್ರಾಣಾಂ ಪಾದರೂಪತಾಮಾಹ .. ಜಾಗರಿತಸ್ಥಾನೋ

ವೈಶ್ವಾನರೋಽಕಾರಃ, ಪ್ರಥಮಾ ಮಾತ್ರಾ ಪೂರ್ವಾ ಮಾತ್ರಾ .. ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮನ್ಯತ್ .

ಅಕಾರಸ್ಯ ಪೂರ್ವಮಾತ್ರತ್ವ ಉಪಪತ್ತಿಮಾಹ .. ಆಪ್ತೇರ್ವ್ಯಾಪ್ತೇಃ . ಅಕಾರೋ ಹಿ
ಜಾಗರಿತಸ್ಥಾನಾದಿಕಂ ಸರ್ವಮಾಪ್ನೋತಿ ..

ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ಪುನರ್ನಿರುಕ್ತಿಮಾಹ .. ಆದಿಮತ್ವಾದ್ವಾ .. ಅ ಆ ಇ
ಇತ್ಯೇವಮಾದಿರಾದಿಃ . ಸ ಯಸ್ಮಿನ್ನಸ್ತಿ ಸೋಽಯಮಾದಿಮಾಂಸ್ತಸ್ಯ ಭಾವ
ಆದಿಮತ್ವಮಾದಿಸಾಮಾನ್ಯವತ್ತ್ವಮಿತ್ಯರ್ಥಃ . ಪ್ರಥಮಪಾದೋಽಪಿ ಯಥಾ
ಪಾದಾನಾಮಾದಿರತ ಏವ ತತ್ಸಾಮಾನ್ಯವಾನಾಪ್ನೋತಿ ಚೇತರತ್ಪಾದಜಾತಂ
ಪೂರ್ವಭಾವಿತ್ವಾತ್ . ವಾಶಬ್ದಃ ಪಕ್ಷಾಂತರಾರ್ಥಃ .

ವಿಶ್ವಾಕಾರಯೋರೈಕೈಕಮಾಪ್ತೇರ್ವಾಽಽದಿಮತ್ವಾದ್ವೈತ್ಯರ್ಥಃ . ಇದಾನೀಂ
ವಿಶ್ವಾಕಾರಯೋರಾಪ್ತಾಽಽದಿಮತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ಪಲಮಾಹ .. ಆಪ್ನೋತಿ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ
ಹಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನ್ ವೈ ಸ್ಮರ್ಯಮಾಣಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ನಿಖಿಲಾನ್ ಕಾಮಾನ್
ಕಾಮ್ಯಮಾನಾನ್

ಪುತ್ರಕ್ಷೇತ್ರಾದೀನ್ . ಆಪ್ತೇಃ ಫಲಮುಕ್ತಾಽಽದಿಮತ್ವಸ್ಯ ಫಲಮಾಹ ..
ಆದಿಶ್ಚ ಸ್ವಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಸರ್ವೇಷು ಕಾರ್ಯೇಷು ಪ್ರಥಮಗಣ್ಯಃ . ಚಕಾರಾದಪಿ
ಪ್ರಥಮಂ ಫಲಂ ಭವತಿ . ಸ್ಪಷ್ಟಂ .. ಯಸ್ಯ ಫಲಂ ತಮಾಹ .. ಯಃ
ಪಾದಮಾತ್ರತಾದಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಃ ಏವಮುಕ್ತೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣೋಕ್ತಯೋಃ ಪಾದಮಾತ್ರಯೋಃ
ಸಾಮಾನ್ಯಂ

ವೇದ ಜಾನಾತಿ ಸ ಆಪ್ನೋತೀತ್ಯನ್ವಯಃ .. 9..

ಸ್ವಪ್ನಸ್ಥಾನತ್ರೈಜಸ ಉಕಾರೋ ದ್ವಿತೀಯಾ
ಮಾತ್ರೋತ್ಕರ್ಷಾದುಭಯತ್ವಾದ್ವೋತ್ಕರ್ಷತಿ ಹ ವೈ ಜ್ಞಾನಸಂತತಿಂ
ಸಮಾನಶ್ಚ ಭವತಿ

ನಾಸ್ಯಾಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ ಕುಲೇ ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ .. 10..

ಸುಷುಪ್ತಸ್ಥಾನಃ ಪ್ರಾಜ್ಞೋ ಮಕಾರಸ್ತತೀಯಾ ಮಾತ್ರಾ ಮಿತೇರಪೀತೇರ್ವಾ
ಮಿನೋತಿ ಹ ವಾ ಇದಃ ಸರ್ವಮಪೀತಿಶ್ಚ ಭವತಿ

ಯ ಏವಂ ವೇದ .. 11..

ಸ್ವಪ್ನಸ್ಥಾನತ್ರೈಜಸ ಉಕಾರೋ ದ್ವಿತೀಯಾಮಾತ್ರಾ .

ಸ್ಪಷ್ಟಂ .. ತ್ರೈಜಸೋಕಾರಯೋಸ್ತಾದಾತ್ಮ್ಯೇ ಹೇತುಮಾಹ ..

ಉತ್ಕರ್ಷಾದೂರ್ಧ್ವಭಾವಿತ್ವೇನೋತ್ಕರ್ಷತ್ವಾತ್ . ಪುನರನ್ಯತ್ ಸಾಮಾನ್ಯಮಾಹ ..

ಉಭಯತ್ವಾದ್ವಾ .. ವಿಶ್ವಾಕಾರಾಭ್ಯಾಂ ತ್ರೈಜಸೋಕಾರಯೋರ್ದ್ವಿತೀಯತ್ವಾತ್ ..

ವಾಶಬ್ದಃ ಪೂರ್ವವತ್ . ಇದಾನೀಮುಕ್ತಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಫಲಮಾಹ .. ಉತ್ಕರ್ಷತಿ ಹ

ವೈ ಜ್ಞಾನಸಂತತಿಂ ಶಿಷ್ಯಪ್ರಶಿಷ್ಯಾದಿಜ್ಞಾನಸಂತತ್ಯೋತ್ಕೃಷ್ಟೋ ಭವತಿ .
 ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮನ್ಯತ್ . ಉಭಯತ್ವಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಫಲಮಾಹ .. ಸಮಾನಶ್ಚ
 ಭವತಿ, ಯೋ ಹಿ ಸ್ವಾವಸ್ಥಾನದೇಶೇಕಾಲೇವೋತ್ಕೃಷ್ಟಸ್ತತ್ಸಮಾನಃ .
 ಚಕಾರಾತ್ಸ್ಮಾದುತ್ಕೃಷ್ಟೋಽಪಿ ಭವತಿ . ಇದಾನೀಮುಭಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಸಾಧಾರಣಂ
 ಫಲಮಾಹ .. ನಾಸ್ಯಾಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ಯುಲೇ ಭವತಿ .. ಅಸ್ಯೋತ್ಕೃಷ್ಟೋಭಯತ್ವಜ್ಞಾನವತಃ
 ಕುಲೇಽನ್ವಯೇ ಶಿಷ್ಯಪ್ರಶಿಷ್ಯಾದಿರೂಪೇಽಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮೀತ್ಯೇತಜ್ಞಾ ನಶೂನ್ಯೋ ನ
 ಭವತಿ .. ಯ ಏವಂ ವೇದ .. ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ .. 10..

ಸುಷುಪ್ತಸ್ಥಾನಃ ಪ್ರಾಜ್ಞೋ ಮಕಾರಸ್ತತೀಯಾ ಮಾತ್ರಾ, ಸ್ವಪ್ನಂ .
 ಪ್ರಾಜ್ಞಮಕಾರಯೋಸ್ತಾದಾತ್ಮ್ಯೇ ಹೇತುಮಾಹ .. ಮಿತೇರ್ಮಿನೋತಿ
 ಹಿ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಸರ್ವಮಾತ್ಮನಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯೇನ ಮಕಾರೋಽಪ್ಯಕಾರೋಕಾರೌ
 ಪ್ರಕ್ಷಿಪತ್ಯೇವಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪೇಽನ್ಯಥೋಂಕಾರಸ್ಯಾನಿಷ್ಪತ್ತೇಃ . ಅಪೀತೇರ್ವಾ
 ಮಕಾರೋ

ಹ್ಯೋಂಕಾರೇ ವರ್ತಮಾನಃ ಸ್ವಪ್ನಂ ನೋಪಲಭ್ಯತೇ . ತತಃ ಪ್ರಲಯಃ ಪ್ರಾಜ್ಞಶ್ಚ
 ಪ್ರಲಯಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ . ಪ್ರಲಯಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ . ವಾಶಬ್ದಃ ಪೂರ್ವವತ್ ..
 ಇದಾನೀಂ ಮಿತಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಫಲಮಾಹ .. ಮಿನೋತಿ ಹ ವಾ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ..
 ಇದಂ ವಿವಿಧಪ್ರತ್ಯಯಗಮ್ಯಂ ಜಗನ್ನಿಖಿಲಂ ಪ್ರಸ್ಥಮಿವ ಯಾವತ್,
 ಮಿನೋತಿ ಸರ್ವಾತ್ಮಭಾವೇನ ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ಪ್ರಕ್ಷಿಪತಿ . ಅಪೀತಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಫಲಮಾಹ ..
 ಅಪೀತಿಶ್ಚ ಭವತಿ, ಸರ್ವಾಧಿಕೈನ ಪ್ರಲಯಃ ಸರ್ವಸ್ಯ .. ಚಕಾರಾತ್ ಸ್ವಯಂ
 ಪ್ರಲಯಶೂನ್ಯಶ್ಚ ಭವತಿ .. ಯ ಏವಂ ವೇದ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ .. 11..

ಅಮಾತ್ರಶ್ಚತುರ್ಥೋಽವ್ಯವಹಾರ್ಯಃ ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಃ ಶಿವೋಽದ್ವೈತ
 ಏವಮೋಂಕಾರ ಆತ್ಮೈವ ಸಂವಿಶತ್ಯಾತ್ಮನಾಽಽತ್ಮಾನಂ ಯ ಏವಂ
 ವೇದ .. 12..

ಇತಿ ಮಾಂಡೂಕ್ಯೋಪನಿಷತ್ ..

ಅರ್ಧಮಾತ್ರಾಯಾ ಅವಯವಸ್ಯೋಂಕಾರಸ್ಯಾವವಯವಿನಶ್ಚಾಭೇದಮುರರೀಕೃತ್ಯ
 ಚತುರ್ಥಪಾದರೂಪನಿರಂಜನಾತ್ಮಸ್ವರೂಪತಾಮೋಂಕಾರಸ್ಯಾಽಽಹಂ ..
 ಅಮಾತ್ರೋಽಕಾರಾದಿಮಾತ್ರಾಶೂನ್ಯಶ್ಚತುರ್ಥೋಽವ್ಯವಹಾರ್ಯಃ
 ಪ್ರಪಂಚೋಪಶಮಃ ಶಿವೋಽದ್ವೈತಃ, ಸ್ವಪ್ನಂ ..
 ಏವಮುಕ್ತೇನ ಮಾತ್ರಾತಾದಾತ್ಮ್ಯೇನೋಂಕಾರ ಆತ್ಮೈವ ..
 ಸ್ವಪ್ನಂ . ಸಂವಿಶತಿ ಸಮ್ಯಕ್ಪವೇಶಂ

ಕರೋತ್ಯಾತ್ಮನೋಂಕಾರೇಣಾಸ್ತಾನಮಾನಂದಾತ್ಮಸ್ವರೂಪಂ ಯ
ಓಂಕಾರಾತ್ಮಜ್ಞ ಏವಮುಕ್ತೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣೋಂಕಾರಾತ್ಮನೋಸ್ತಾದಾತ್ಮ್ಯಂ ವೇದ
ಜಾನಾತಿ

ತಸ್ಯೋಕ್ತೋಂಕಾರರೂಪಾನಂದಾತ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಫಲಮರ್ಥಸಿದ್ಧಂ . ತತಃ ಶ್ರುತ್ಯಾ
ನೋಕ್ತಂ . ಅಥ ವಾ ಸಂವಿಶತ್ಯಾತ್ಮನಾಸ್ತಾನಮಿತಿೇದಂ ಫಲವಾಕ್ಯಮಸ್ತು .. 12..
ಇತಿ ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯಾನಂದಾತ್ಮಪೂಜ್ಯಪಾದಶಿಷ್ಯಸ್ಯ
ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದಭಗವತಃ ಕೃತೌ ಮಾಂಡೂಕ್ಯೋಪನಿಷದ್ವೀಪಿಕಾ ಸಮಾಪ್ತಾ ..

Encoded by Br. Pranipata Chaitanya pranipatachaitanya [@] yahoo.co.in

Proofread by Sunder Hattangadi

——
mANDUkyopaniShat dIpikAkhyavyAkhyAsahitA

pdf was typeset on March 24, 2024

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

